

Szakmai beszámoló

Jeles eseményre emlékeztünk 2015. november 6. és 7. napján a kétnapos nemzetközi konferencián: 425 évvel ezelőtt, 1590. július 20-án fejezték be a magyar nyelvre fordított Biblia nyomtatását. Károli Gáspár 1586-ban kezdte meg a Biblia magyar nyelvre fordítását Rákóczi Zsigmond erdélyi fejedelem és Dobó István támogatásával, több református lelkész társaságával. A Károli-biblia nyomtatását 1589. február 18-án kezdték el, és 1590. július 20-án fejezték be, mely időszak alatt 700-800 példány készült.

425 évvel ezelőtt a magyar nép életében korszakos jelentőségű egyháztörténelmi esemény ment végbe, mikor a vizsolyi Biblia, mint első teljes magyar nyelvű szentírás megszületett. A magyar reformáció megerősödését hozta magával, továbbá évszázados hatást gyakorolt az egyház kegyességére, a magyar Biblia a személyes hitélet és az istenfélő erkölcsiség keresztény alapdokumentumává vált. A legrégebb fennmaradt teljes szövegű magyar nyelvre fordított Szentírás, messze túlmutat a magyar reformáció történetén: hatást gyakorolt az anyanyelv fejlődésére, a magyar nép irodalmi művelődésére és a könyvnyomtatás meghonosodására. A fordítás egyik kiemelkedő mérföldköve a magyar nyelv és irodalmi stílus fejlődésének, megalapozója irodalmi nyelvünknek. A magyar nyelvre fordított Biblia kiadása nagyban hozzájárult a társadalom fejlődéséhez, polgárosodásához, szellemi felemelkedéséhez és ez által Magyarország megújulásához. Ezek az információk és hatások tárultak fel egy-egy előadásban. Bemutatták a Vizsolyi Bibliának a Kárpát-medencében élő kisebb-nagyobb közösségekre vagy egyéni életre gyakorolt hatását régen és ma, a Biblia fordításának és nyomtatásának körülményeit, a térségben fennmaradt példányok sorsát. Az együttműködő partnereinkkel az együttműködés nagyon eredményes volt, az általuk javasolt előadók elismertek, akik tartalmas és magas szintű előadásokat tartottak. Úgy látjuk, hogy a megcélzott csoportokat sikerült teljes mértékben elérnünk és hasznos információkkal felvérteznünk. Sikerült közvetítenünk azt a bizonyosságot, hogy a Szentírás nemcsak a múltban, hanem a jelenben is, bár kisebb közösségekben, de hatást gyakorol a hit- és erkölcsi életre és az egészséges közösségi normák kiépítésére és megélésére. A résztvevők egy átfogó képet kaptak a Vizsolyi Bibliáról, nemzeti kincsünkről, azok hollétéről és állapotáról.

A konferencia első napján, melyet a Sárospataki Református Kollégium Imatermében tartottunk. A református gimnázium diákjai reneszánsz zenével és dalokkal hangolták rá a konferencia résztvevőit az előadásokra. Azt követően nyolc előadás hangzott el az alábbiak szerint:

DR. NÉMETH ÁRON

„Szól immár itt Dávid ... magyarul”

Bencédi Székely István zsoltárfordítása

Az előadás az első magyar nyelvű, nyomtatásban megjelentetett prózai zsoltárfordítást tárgyalta, melyet 1548-ban adott közre Bencédi Székely István, akkor szikszói lelkész, a magyar reformáció első nemzedékének jeles alakja. Egy kommentált Zsoltárfőkönyv magyar kiadása önmagában is jelentős vállalkozás, a kiadvány azonban abban is újszerű, hogy a fordítás alapja már nem a standard latin Biblia, ahogyan a korábbi kódexek esetében, hanem a 16. század tudományos követelményeinek és a reformátori elveknek megfelelően az eredeti héber szöveg, legalábbis ezt állítja művéről maga a fordító. Az előadás döntően ennek az

állításnak jár utána és a következő kérdésekre keresi a választ: Valóban héber bibliai szöveget ültetett át magyarra a reformátor? Ha igen, akkor milyen forrásból dolgozott és milyen módszer mentén érvényesítette a *hebraica veritas* elvét?

A kutatás korábbi eredményeinek ismertetése és kritikus felülvizsgálata mentén, valamint a fordításnak a héber filológia felől történő megközelítésével visszaigazolást nyer az a korábbi tétel, mely szerint Bencédi Székely a Münster-féle Biblia segítségével készítette el fordítását. Némiképp relativizálja azonban Bencédi Székely hűségét az általa előrebocsátott munkamódszerhez, hogy olykor Münster fordítását a masszoréta szöveg ellenében is követi. A Gerézdi Rabán által Bencédi Székely primer forrásának feltételezett Pagninus-féle *Biblia Sacra* (1542) vizsgálata kapcsán pedig arra a negatív eredményre juthatunk, hogy a számos helyen tapasztalható lényegi eltéréseket kizárják, hogy Bencédi Székely alapszövegként használta volna. A Münstertől való eltérések alapján továbbá arra lehet következtetni, hogy Bencédi Székely más forrás(ok)nak engedve veti el olykor alapszövegének fordítási megoldását, melyek azonban csak részben azonosíthatóak be mint közvetlen vagy közvetett segédanyagok.

Dr. Szabó András

Félegyházi Tamás Újtestamentuma

1586-ban jelent meg Debrecenben Félegyházi Tamás Újszövetség-fordítása. A fordító meghalt, mielőtt munkáját befejezte volna, ezért Júdás levelét már Gönci Fabricius György fordította, s ő írta meg a könyv előszavát is.

A bibliafordító Félegyházi Tamás az 1540-es első felében látta meg a napvilágot, debreceni tanulmányai után 1563 és 1567 között Németországban tanult, az Odera menti Frankfurt, illetve Wittenberg egyetemén. Hazatérve egy évig a mezőtúri iskola rektoraként dolgozott, innen hívta meg 1568-ban szülővárosa, hogy a református kollégiumot vezesse. Melius Juhász Péter halála után – az elhunyt végakarata alapján – Debrecen lelkésze lett. Annak a pestisjárványnak lett az áldozata, amelynek a cívisvárosban 1585 végén volt a csúcspontja. Bibliafordításán kívül egy teológiai munkája és egy katekizmus maradt az utókorra.

Az Újtestamentum megjelenését a nyomdász, Hoffhalter Rudolf már egy 1585-ben megjelent kiadványában beharangozta. A kész mű nagy mennyiségű kommentárt tartalmaz a lap szélén, és sűrűn feltünteti a párhuzamos bibliai helyeket. A debreceni Újszövetség-fordítás ugyanabban az esztendőben látott napvilágot, amikor a vizsolyi Biblia. Annak azonban nincs nyoma, hogy Károlyi beépítette volna Félegyházi szövegét a saját bibliafordításába. További kutatásoknak kell kiderítenie, hogy Félegyházi valóban görögből fordított-e, ahogyan könyvének címlapja állítja.

Dr. habil. Dienes Dénes

A Vizsolyi Biblia és a Rákóczi Zsigmond fölötti temetési beszéd

A 16-17. századi lelkipásztori gyakorlatnak jellemző vonása volt, hogy az istentiszteletek során nem valamely magyar részfordítást használtak, hanem latin Bibliát és abból fordították magyarra a felolvasandó bibliai részletet. A ránk maradt prédikációkból is tudunk erre

következtetni, de ismerjük Misztótfalusi Kis Miklós visszaemlékezését is, mely ennek a gyakorlatnak a meglétét támasztja alá.

Rákóczi Zsigmondot Szerencsen 1607-ben Miskolci Csulyak István lelkipásztor temette. A korabeli szokás szerint a prédikáció életrajzi összefoglalásból és textus magyarázásából állt. Feltűnő, hogy Miskolci a Vizsolyi Bibliából idézte a textust, valamint több a prédikációban megemlített bibliai verset. Nyilvánvaló, hogy a Vizsolyi Biblia nem volt még széles körben elterjedt, különösen nem a lelkészek körében. Miskolci prédikátor minden bizonnyal azért vette kézbe ezt a nyomtatványt a temetés során, mert a nyomtatásnak Rákóczi Zsigmond volt a fő mecénása. Ezt a kortársak körében közismert tényt ezzel a gesztussal igyekezett kiemelni.

Dr. Kónya Péter

Králicei Biblia – a szlovák evangélikusok Bibliája

Közismert a kutatás számára, hogy a Magyar Királyság szlovák nyelvterületén cseh nyelvű kegyességi irodalom pótolta a szlovák nyelvű nyomtatványok hiányát. Természetesen az a Szentírás is cseh nyelvű volt, amit a liturgiában illetve az egyéni kegyesség gyakorlásában használtak. S ez minden bizonnyal a Králicei Biblia volt.

A reformáció jegyében kibontakozó cseh nyelvű kultúra a cseh bibliafordításban csúcsondott ki. A Králicei Bibliát 1579-1594 között fordították le cseh nyelvre és nyomtatták ki a *Cseh Testvérek Egyháza* megbízásából. Az előadó hasznos információkat közölve bemutatta a Králicei Bibliától napjainkig megjelent bibliafordításokat.

Dr. Kónya Annamária

Különleges Bibliák az Eperjesi kollégium könyvtárában

Az Eperjesi Evangélikus Kollégium 1531. keletkezett, amikor Eperjes városa tárt karokat nyitott a reformációnak és régi városi iskoláját egy, az akkori kor szellemében berendezett gimnáziumnak engedte át s annak élére külföldről, nevezetesen Krakkóból, Boroszlóbból és főleg Wittenbergből kiváló tudósokat hívott meg. Eperjes városa és Sáros vármegye előkelő protestánsai, majd maguk a felső-magyarországi ev. rendek is, 1665-ben Kassán gyűlést tartottak s elhatározták, hogy Kollégiumot építenek, melyben a felsőbb tudományok (teológia és jog) is taníttassanak. A határozatot tett követte. Az iskola 1667-ben nyílt meg, 1671-ben azonban a jezsuiták elvették az evangélikusok templomaival egyetemben. Néhány rövidebb időszaktól eltekintve a Kollégium 1785-ben került vissza az evangélikusok tulajdonába. 1887 május 6-án kiüt tűzvész martalékává vált a Kollégium is, melyet egy országos összefogás állított helyre. Gazdag ásványtani, állat- és növénytani és természettani múzeummal, éremgyűjteménnyel rendelkezett. Könyvtára napjainkig figyelemreméltó. Megismerhettük a következő különleges Bibliákat, állapotukat, a különböző bejegyzéseket, az esetenként ismert tulajdonosaikat:

Latin Biblia képekkel, ismeretlen évés kiadási hely.

Novum Testamentum Das Neue Testament Dr. Martin Luther, Wittenberg, 1565.

D.n. Jesu Christi Testamentum novum...Teodor Beza interprete, Geneva 1590.

Biblia Sacra ex Sebastiano Castellionis interpretatione... Lipcse 1734.

Biblia Sacra ex Sebastiano Castellionis interpretatione... Lipcse 1734.

Biblia Sacra. Hely nélkül, 1714. (cseh nyelvéű Biblia)

Genesis és Zsoltárok...török nyelven, London 1860.

Új Testámentom, Helsinki 1866. (finn nyelvű)
Francia Biblia, Párizs 1873.
4 evangélium és Apostolok cselekedetei török nyelven. London. 1854.
Új Testámentom Novyj Zavet. New York, 1867.
Biblia. Budapest, 1873.
Lukács evangéliuma ír nyelven. London 1886.
Biblia egy része arab nyelven, ismeretlen év, kiadási hely
Ótestámentom örmény nyelven. Lipcse 1882.
Tiomnad Nuadh. London, 1840.

Dr. Ősz előd
Kolozsváron őrzött Vizsolyi Bibliák.

Kolozsvárott három történeti gyűjtemény található:

1. az Akadémiai Könyvtár három nagy egységgel, és pedig a katolikus, református és unitárius középiskolák könyvtáraival
2. az Egyetemi Könyvtár az Erdélyi Múzeum Egyesület könyvtárával
3. a Protestáns Teológiai Intézet 1895 után létrehozott könyvtára.

Az előadó 10 Vizsolyi Bibliát mutatott be . A Vizsolyi Biblia számát illetően a leggazdagabb gyűjtemény, az Unitárius Kollégiumban három példánnyal büszkélkedhet, a Protestáns Teológiai Intézet pedig egy csonka példánnyal. Még ismerkedhettünk a Bibliák esetleges tulajdonosaival, az idők során ejtett bejegyzésekkel, a jelenlegi állapotukkal. Az előadó aprólékos részletességgel mutatta be a Protestáns Teológiai Intézetben található csonka példányt. 2013 őszén került a könyvtárba. Államosítások időszakának kezdetén, 1947-ben Nagy Endre hosdátii lelkész Kolozsvárra vitte és Vásárhelyi János püspöknek átadta. 1947 és 2013 között az erdélyi református püspök dolgozószobájában tárolták. A feltételezett adományozó Hosdátii L[itterati] Ferenc, aki Bethlen Gábor fejedelem idején 1629-ben vajdahunyadi uradalmi tiszt volt. 444 olvasható széljegyzet található benne (121 szövegkivonat, mintegy 50 kiemelt prédikációtextus, több mint 200 teológiai vonatkozású glossza. több krisztológiai és polémikus élű megjegyzés, héber glosszák és aktuálpolitikai megjegyzések). Az íráskép alapján 16. század végén – 17. század elején történtek a bejegyzések.

Vargáné dr. Balogh Judit
Hidvégi János, a bibliaolvasó református székely főúr

A Nemes család Háromszéken belül ősi primor család volt, Mikó és Kálnoki család rokona. Az apa szép karriert futott be. Nemes Tamás hidvégi Mikó Zsuzsannával kötött házasságot, aki Mikó Ferencnek, Bethlen Gábor kancellárjának rokona. A következő tisztségeket töltötte be: 1615 - háromszéki főkapitány, 1620 – étekfogó, 1621- a fejedelem bortöltője, 1623 - konyhamester, udvari familiáris, Rákócziak alatt: a fejedelmi tábla ülnöke.

Nemes János 1632 körül született, a Marosvásárhelyi Református Kollégiumban tanult. Udvari karriere 1651-ben kezdődött, amikor követként Pfalzba utazott és Sárospatakra kísérte Pfalzi Henriettát. Nem vett részt a lengyel hadjáraton. Jelen volt Rhédey, Barcsay és Kemény és a székelység tárgyalásain. Részt vett II. Rákóczi György mellett a szászfenesi csatában.

1661-ben már Apafi mellett találjuk, 1662-ben már háromszéki főkapitány. Kiváló szász kapcsolatrendszerért épített ki, ő eskette fel Szebenben a szász tanácsurakat és a százak tanácsát. 1662-ben Küküllő vármegye főispánja, 1663-ban táblai ülnök, 1667. áprilisától 1668. januárjáig portai követ. 1669-ben az eperjesi gyűlésen az erdélyi követségben találjuk Kapi György és Teleki Mihály mellett, 1671-ben a portai követség tagja, 1675-ben a Bánffy Dénes levelezését kivizsgáló bizottság tagja, 1676-ban második házasság Huszár Borbálával. 1676-77-ben nem sikerült beszervezni a Béli-összeesküvésbe, 1678-ban a fejedelmi tanács tagja, 1680-ban belső, titkos tanácsos, 1688-ban követségben ment Szatmárra Karaffához, ahol április 19: meghalt.

Amikor Nemes János hitéletét vizsgáljuk, azt látjuk, hogy hűséges igehallgató, rendszeres bibliaolvasó volt (a Hanai Bibliát olvasta) és nagy hatással voltak rá az őt körülvevő prédikátorok, mint például Vásárhelyi Jakab sepsi esperes, Türkösi István hídvégi lelkész és Hermann Mihály, valamint Feith István brassói lelkészek. Személyes kegyesség naplójából ismerjük. Szembetűnő a biblikus szóhasználata és református teológiai gondolkodása.

Nemes János, a református székely 1659. december 31-én ezt írta a naplójába: „És így végeződék el az esztendő, melyben Isten ő felsége igaz ítéletiből mind országunkban s mind országunkon kívül valóban a mi kezünknek munkája szerint fogyata, s ostorozta. Pusztíta és ronta, de mégis ő felsége irgalmasságát rajtunk fenntartotta, s teljességgel mindenestől a mi érdemünk szerint e földről el nem törle várván megtérésünket.”

Dr. Hegyi Ádám

Bibliaolvasás a dél-alföldi református gyülekezetekben a 18. század második felében

Amikor valaki arra vállalkozik, hogy a bibliaolvasási szokásokat kutassa a dél-alföldi református gyülekezetekben a 18. század második felében a források szintjén értelmezési nehézségekbe ütközik. Található olyan forrás, amely azt igazolja, hogy az adott időszakban és térségben a bibliaolvasási tendencia pozitív és van olyan forrás is, amely szerint negatív. Mindkét esetet példákkal is illusztrálta az állítását.

A kutatások a Békési Református Egyházmegye mintegy 31 gyülekezetében folytak. Földrajzi kiterjedését tekintve Csongrád, Békés, Csanád, Arad, Temes és Torontál vármegyékben, valamint a katonai határőrvidéken helyezkedtek el az egyházmegye gyülekezetei.

Milyen volt a könyv társadalmi szerepe Békésben?

Az előadó megadja a választ egyik tanulmányából kölcsönzött idézettel: Nem régen jómagam elemeztem a Békési Református Egyházmegyében a könyv társadalmi funkcióját. Ennek során arra a következtetésre jutottam, hogy egyházi és világi rangtól függetlenül bizonyos helyzetekben elítélték, és ártalmasnak tartották a könyvek olvasását, míg máskor a könyvekben található információkat hasznos és fontos segítségnek tartották, de ezek a vélemények folyamatosan mozgásban voltak: érdekvonalak, szituációk rendszeresen átírták azokat, és az esetek többségében nem két póluson, hanem keveredve jelentkeztek a mindennapi életben.

A lelkészek rendszeres bibliaolvasás mellett prédikációk írásával is foglalkoztak.

A ránk hagyományozott Bibliák bejegyzései azt igazolják, hogy a laikusok is elég nagy számban olvasták a Szentírást. Igazolásképpen lássunk két idézetet:

„Rendben a Templombéli minden vasárnapi olvasásokra vétetett Magyar Biblia Tiszt. Gaál István Uram költségén. Kis Márton Gondviselő idejéb[en] Ao 1747. Lásd ezen Sz. Biblia homlok levelét.”

„A Szent Biblia rendszerént való olvasása kezdettetett die 10 Decembris: osztán minden vasárnapokon e máj napig gyakoroltatik. 1748.”

Az intenzív olvasás jelei mutatkoznak meg az alábbi idézetben is: „A Templombann 12szer olvasta végig a Bibliát, a házánál pedig 1825ig 44szer, minden napra kiszabván magára az olvasni való Részeket.” (Csoó István tanító) A szóbeliség a tárgyalt korban még elég erős volt, azért nem meglepő, hogy a gyermekek tanításáról a következőt jegyezték fel: „A Szent Historiát magoknak kellett ki írni a Bibliából és könnyen érthető módonn tanítványaik előtt el beszélleni és azoknak azokat hallásból kellett meg tanulni.”

A konferencia második napját Göncön tartottuk a református templomban., ahol a Károlyi Gáspár Múzeum és Biblia kiállítás mellett két előadás is elhangzott.

Dr. Monok István

Hagyomány, történeti szöveg, vagy a hit forrása? A Biblia értelmezései a Reformációig

A Biblia olyan üzenet és egyben szöveg melynek sokféle korban számos értelmezése született. Napjaink is van egy aktuális kérdése: van egy emberi szükséglet, ami az emberi természethez tartozik, mely szükségletet megfogalmaz és ennek megélésére intézményt hoz létre, hogy van az, hogy ezek kötézz ellentmondás fedezhető fel.

A fent nevezett szükséglet a hit, mely hozzátartozik az emberhez. A hitnek sokféle megfogalmazása van. Minden egyes vallás nem más, mint a hit megfogalmazása. Az egyház határozza meg, hogy a tagjai milyen keretek között gyakorolhatják hitüket. Mivel az egyházat emberek működtetik a reformáció kimondta azt, hogy az egyház mindig megreformálásra szorul. A reformáció mondta ki azt is, hogy egyedül a hit által üdvözülhetünk, ezért ennek egyedül a Biblia lehet a forrása. A Szentírás azonban zsinati határozat, amely intézmény nem a hit forrása. A Biblia, mit a zsinat határozott meg, mégis a hit forrása. Itt egy komoly ellentmondás fedezhető fel. Az ellentmondás feloldása érdekében meg kell vizsgálni, hogy a Szentírás mennyire zsinati határozat, tisztázni kell bizonyos filológiai kérdéseket, vizsgálni kell a görög, majd a latin nyelv elterjedését, ennek a kornak a bibliafordításait. Át kell tekinteni a kor szerzetesrendjeinek a Biblia szövegének a kezelésében játszott szerepét, az anyanyelvi fordítások elterjedés során a szöveghűség fontosságát. A humanizmusnak és a reformációnak köszönhetően intenzívvé válik a Biblia tudományos vizsgálata, a héber és a görög nyelv elsajátítása. A 15.-16. századba kritikai kiadások jelennek meg. Ezeknek a kérdéseknek a vizsgálata és eredményei arra a következtetésre juttatják az embert, hogy a felvetett kérdések ellenére a Szentírás a hit egyedüli forrása

Dr. Dienes Dénes

Hasonmás – a Rákóczi Újszövetség bemutatása

I. Rákóczi György református volt, világszemlélete, életfelfogása a Szentírásban gyökerezett. Bizonyos jelekből arra lehet következtetni, hogy az ifjú Rákóczira igen mély benyomást gyakorolhatott apja, a Vizsolyi Biblia megjelenését támogató Rákóczi Zsigmond. Rákóczi György is, miként apja erős predesztinációs ön- és küldetéstudattal élte mindennapjait. A bibliás alázat helyes önismeretet munkált. A kortársi megemlékezések egybehangzóan állítják, hogy I. Rákóczi György őszintén, minden mesterkéeltség nélkül élte meg hitét. Ragaszkodott ahhoz, hogy minden nap legyen igehirdetés. Emellett naponta olvasta a Szentírást. Az Ószövetséget tizenháromszor, az Újszövetséget pedig harminckettőnél többször olvasta el.

Rákóczi bibliaolvasási szokása jól nyomon követhető abból az Újszövetségből, amely hasonmás kiadásban jelent meg az ünnepi alkalomra. Saját kezű feljegyzéseiből az tűnik ki, hogy a fejedelem ezt a Bibliát 1619-1620-ban olvasta. Ez az időszak Bethlen Gábor első hadjáratának idejére esik, amelyben Rákóczi is fontos katonai szerepet játszott. Ebből adódott, hogy sokat utazott. Utazásai során ez a Biblia társa volt mindennapi áhítatai során. A bibliai könyvek végén feljegyezte, hogy annak olvasását mikor és hol fejezte be. Néhol a nyomdahibákat is kijavította, a számára kiemelkedően fontos igeverseket olykor-olykor aláhúzta. Naponta legalább egyszer, általában reggel hat és hét óra között, esze pedig hét és kilenc óra között szakított időt magán áhítataira.

Az Újszövetség a 18. század végén félbőr kötést kapott. A könyvkötő azonban durván belevágott a nyomtatott szövegbe és néhol a fejedelem által rögzített lapszéli kézírásba is. Ez a Biblia minden bizonnyal az 1650-es években lett a Kollégium tulajdona. Mivel 1671-ben a száműzött diákok nem vitték magukkal, az Újszövetség a jezsuiták kezébe került. Minden bizonnyal akkor került vissza a Kollégium tulajdonába, amikor Thököly Imre elfoglalta Sárospatakot és a diákok egy része visszatért az ősi iskolájába. 1939-ben a Kollégium vezetése a biztonságos megőrzés reményében a Bibliát több nyomtatvánnyal együtt Budapestre szállította és az egyik bank széfjében helyezte el. Innen került 1945-ben a Szovjetunióba. Oroszország 2006-ban visszaadta a megtalált sárospataki könyveket, köztük I. Rákóczi György Bibliáját is.

A támogatott program ismertetése és szakmai beszámolója megtalálható a www.patakcollege.hu című honlapon a Konferenciák menüpont alatt.

Dr. Dienes Dénes

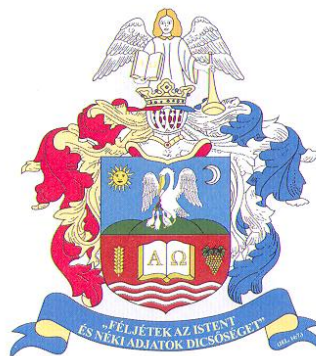

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Meghívó

SÁROSPATAK-GÖNC,
2015. NOVEMBER 6-7.

A Sárospataki Református Kollégium ezúton tisztelettel és szeretettel meghívja a „425 éves a Vizsolyi Biblia” című kétnapos nemzetközi konferenciára, melyet Sárospatakon és Göncön rendez meg november 6. és 7. napján.

2015. november 6.

Helyszín: A Sárospataki Református Teológiai Akadémia Imaterme, Sárospatak, Rákóczi u. 1.

- 12:00 – 12:45 Ebéd a Mudrány Étteremben
 13:00 – 13:10 Köszöntés és megnyitóbeszéd
 13:10 – 13:40 **Dr. Németh Áron:** „Szól immár Dávid magyarul” Bencédi Székely István Zsoltárkönyve
 13:40 – 14:10 **MTA Dr. Szabó András:** Félegyházi Tamás Újszövetség fordítása
 14:10 – 14:40 **Dr. Dienes Dénes:** A Vizsolyi Biblia és a Rákóczi Zsigmond fölötti temetési beszéd
 14:40 – 15:10 Fórum
 15:10 – 15:30 Szünet
 15:30 – 16:00 **Dr. Kónya Péter:** Králicsei Biblia – a szlovák evangélikusok Bibliája
 16:00 – 16:30 **Dr. Kónya Annamária:** Különleges Bibliák az eperjesi kollégium könyvtárában
 16:30 – 17:00 **Dr. Ósz Előd:** Kolozsváron őrzött Vizsolyi Bibliák
 17:00 – 17:30 **Dr. Balogh Judit:** Hidvégi János, a bibliaolvasó református székely főúr
 17:30 – 18:00 **Dr. Hegyi Ádám:** Bibliaolvasás a dél-alföldi református gyülekezetekben a 18. század második felében
 18:00 – 18:30 Fórum
 18:30 Vacsora a Mudrány étteremben

2015. november 7.

A 11 órától kezdődő hálacádó istentisztelet keretében előadások

Helyszín: a Gönci Református Egyházközség temploma, Gönc, Károlyi Cászpár u. 27.

MTA **Dr. Monok István:** Hagyomány, történelmi szöveg, vagy a hit forrása? A Biblia értelmezései a Reformációtól

MTA **Dr. Monok István és Dr. Dienes Dénes:** Hasonmás – a Rákóczi Újszövetség bemutatása (vités előadás)

